Cuprins

Citindu-l pe Cehov 5
Scurtă cronologie a vieții și operei lui A.P. Cehov 31

Scrisoare către un vecin savant 39
Ce se întîlnește de cele mai multe ori în romane, nuvele etc. ? 43
Din temele de vacanță ale elevei de pension Nadenka N. 45
O mie și una de patimi sau O noapte îngrozitoare 48
Păcătosul din Toledo 51
Viața în întrebări și exclamații 56
Insulele zburătoare 59
Bucurie 66
Romanul unui avocat 68
Triumful învingătorului 69
Culmea culmilor 73
Moartea unui slujbaș 75
Fiica Albionului 78
Chibritul suedez 82
Grasul și slabul 100
Condica de reclamații 102
Examen de înaintare în grad 104
Chirurgie 108
Cameleonul 112
Cea mai nouă călăuză a stilului epistolar 116
Ordin scris 119
Reguli pentru scriitorii începători 120

Ultima mohicană 124
Strajă sub strajă 129
Mihalțul 133
Răufăcătorul 138
Majurul Prișibeev 142
Un impresar sub divan 146
Durere 149
Grișa 154
Un roman cu un contrabas 157
La drum 162
Vanka 177
Polinka 181
Fericirea 186
Stepa 195
Criză de nervi 281
O poveste banală 302
Gusev 356
Zvăpăiata 369
Salonul Nr. 6 392
Călugărul negru 442
Vioara lui Rotschild 471
Studentul 480
Profesorul de literatură 484
Soția 505
Ordinul Anna 512
Casa cu mezanin (Povestirea unui pictor) 524
Mujicii 541
Acasă 570
Pecenegul 582
În căruță 591
Ionîci 599
Omul în carapace 616
Agrișul 628
Despre dragoste 638

Un caz din practică 646
În interes de serviciu 656
Draga de ea 671
Casa cea nouă 682
Doamna cu cățelul 695
În rîpă 710
Arhiereul 746
Logodnica 762

Dar Katia avea cu totul altă părere. Căuta să mă convingă de faptul că teatrul, chiar și în forma lui actuală, e mai presus de catedră, mai presus de cărți, mai presus de orice pe lume. Teatrul e forța care întrunește în ea toate celelalte arte, iar actorii sînt misionarii ei. Nici o artă și nici o știință, luată în parte, nu e în stare să acționeze cu atîta profunzime și atît de just asupra sufletului omenesc ca scena. De aceea și cu drept cuvînt, un actor mijlociu se bucură de o popularitate mult mai mare decît cel mai ilustru om de știință sau pictor. Nici o activitate publică nu poate oferi atîta mulțumire și atîta satisfacție ca activitatea scenică.

Și într-o bună zi Katia s-a angajat într-o trupă de actori și a plecat la Ufa, mi se pare, luînd cu ea o mare sumă de bani, vise mărețe și idei înălțătoare despre scenă!

Primele ei scrisori, trimise din drum, erau uimitoare. Citindu-le, mă minunam cum de era cu putință ca niște biete foițe de hîrtie să cuprindă în ele atîta tinerețe și puritate sufletească, atîta naivitate divină și, în același timp, atîtea raționamente practice și subtile care ar fi putut face cinste unui cap solid de bărbat! Descrierea locurilor pe unde trecea, a Volgăi, a naturii, a orașelor pe care le vizita, a colegilor, a succeselor și a înfrîngerilor ei era mai curînd un imn de slavă decît o simplă descriere. Fiecare rînd era străbătut de același sentiment de încredere pe care mă deprinsesem să i-l văd întipărit pe față. Și totuși, aceste scrisori erau pline de greșeli gramaticale, iar semnele de punctuație lipseau aproape cu totul.

N-au trecut nici șase luni și am primit o scrisoare cît se poate de înflăcărată și de poetică. Începea așa: „Sînt îndrăgostită...". Scrisoarea era însoțită de o fotografie a unui bărbat tînăr, cu fața rasă, cu o pălărie cu boruri late și cu un pled aruncat peste umăr. Scrisorile următoare erau tot atît de frumoase, dar semnele de punctuație își făcuseră apariția, iar greșelile gramaticale dispăruseră. Afară de asta, se simțea că trecuseră prin mîna unui bărbat. Katia îmi scria că n-ar fi rău să se construiască undeva, pe Volga, un teatru mare – numai pe acțiuni, bineînțeles – și să se cointereseze în această afacere negustorimea bogată și armatorii. S-ar cîștiga bani mulți, rețetele ar ajunge uriașe, iar actorii ar fi angajați la întreprindere la cota-parte... Se prea poate ca ideea ei să fi fost într-adevăr bună, însă mie mi se părea că inițiative de felul acesta nu puteau porni decît dintr-un cap de bărbat.

În orice caz, vreo doi ani toate au mers așa cum trebuie: Katia iubea, avea încredere în teatrul ei și părea fericită, dar după aceea am început să observ în scrisorile ei unele semne de

descurajare. Mai întîi mi s-a plîns de colegi – și ăsta era primul semn și cel mai îngrijorător. Dacă un bărbat, fie că e om de științe sau de litere, își începe activitatea prin a se plînge de colegii lui de breaslă, înseamnă că s-a răsuflat și că nu mai e bun de nimic. Katia îmi scria despre colegii ei că nu veneau la repetiții și că nu-și știau niciodată rolurile, că punerea în scenă a unor piese absurde, ca și felul cum erau jucate, dovedeau limpede lipsa oricărui respect față de public. Ca să sporească rețetele – de altfel, acesta era singurul lor subiect de conversație – actorii se înjoseau pînă într-acolo încît cîntau pe scenă șansonete, iar cei care jucau în tragedii cîntau cuplete în care își băteau joc de soții încornorați și de soțiile necredincioase și așa mai departe. Într-un cuvînt, e de mirare că antrepriza aceea provincială nu s-a dus încă de rîpă și că se mai ține pe picioare, cînd atîrnă de un fir atît de subțire și de putred.

I-am răspuns printr-o scrisoare lungă și – recunosc – grozav de plictisitoare. Între altele, îi scriam: „Am avut de multe ori prilejul să stau de vorbă cu actori bătrîni, oameni de o rară noblețe sufletească și care-mi arătau multă simpatie. Din discuțiile cu ei mi-am putut da seama că în activitatea lor cuvîntul hotărîtor nu-l au atît rațiunea și spiritul de libertate, cît moda și opinia publică. Cei mai buni dintre ei au jucat de-a lungul vieții și în tragedie, și în operetă, și în farsă, și în feerie și totdeauna li s-a părut că mergeau pe drumul cel drept și că nu aduceau decît foloase. Prin urmare, după cum vezi, pricina răului trebuie căutată mai adînc: în arta însăși și în atitudinea societății față de artă și nicidecum în actori". Scrisoarea mea n-a avut alt efect asupra Katiei decît s-o îndîrjească. Iată ce mi-a răspuns: „Fiecare dintre noi doi cîntă altă melodie. În scrisoarea mea eu nu vă vorbeam despre oamenii de o rară noblețe sufletească, aceia care vă arătau simpatia lor, ci de o bandă de cabotini care n-au nimic de-a face cu noblețea! Vă vorbeam despre o șleahtă de inculți care au nimerit pe scenă numai pentru că nimeni nu i-a primit în altă parte și care își zic actori numai pentru că sînt nerușinați. Nici unul n-are talent, toți sînt mărginiți, bețivi, intriganți și mahalagii! Nu găsesc cuvinte să vă spun cît sînt de mîhnită că arta care mi-e atît de scumpă a încăput pe mîna unor oameni pe care-i disprețuiesc. Mă doare inima că cei mai distinși dintre semenii noștri văd răul doar de la distanță, nu vor să se apropie și, în loc să ia apărarea artei, se mărginesc la aprecieri pline de generalități și de morală, de care nimeni n-are nevoie și, pe deasupra, scrise într-o limbă greoaie..." și așa mai departe.

A mai trecut cîtva timp și am primit următoarele rînduri: „Sînt crunt înșelată. Nu mai pot suporta viața. Vă rog să dispuneți de banii mei cum veți crede de cuviință. V-am iubit ca pe un părinte și ca pe singurul meu prieten. Iertați-mă".

După cum ați înțeles, și *el* făcea parte din „șleahta de inculți"! Mai tîrziu, din cîteva aluzii, am ghicit că fusese vorba și de o încercare de sinucidere. Se pare că biata Katia a vrut să se otrăvească. Bănuiesc că a fost greu bolnavă, deoarece scrisoarea următoare am primit-o de la Ialta, unde, fără îndoială, o trimiseseră doctorii. În această scrisoare mă ruga să-i expediez urgent acolo, la Ialta, o mie de ruble și încheia așa: „Nu vă supărați că scrisoarea mea e atît de tristă. Ieri mi-am înmormîntat copilul". Katia a rămas în Crimeea aproape un an, apoi s-a întors acasă.

În total, a rătăcit prin lumea largă aproape patru ani. Trebuie să recunosc că în timpul acesta am jucat față de ea un rol destul de ciudat, care, în orice caz, numai de invidiat nu era. Cînd mi-a adus la cunoștință hotărîrea ei de a se face artistă, iar puțin după aceea mi-a scris despre dragostea ei, cînd, în răstimpuri, o apuca furia cheltuielilor fără rost și eram nevoit să-i trimit la cerere cîte o mie sau două mii de ruble, cînd mi-a comunicat intenția de a sfîrși cu viața și, în sfîrșit, moartea copilului ei, totdeauna mi-am pierdut capul, iar partea pe care am luat-o la loviturile pe care i le dădea soarta s-a mărginit la meditații lungi și la scrisori nesfîrșite și plictisitoare, pe care aș fi putut să nu i le scriu. Și totuși, îi țineam loc de tată și o iubeam ca pe fiica mea.

Acum Katia locuiește la o jumătate de verstă de mine. A închiriat o casă cu cinci odăi, pe care a mobilat-o destul de confortabil și cu gust, așa cum nu se pricepe decît ea. Dacă ar încerca cineva să-i picteze interiorul, tonul predominant al tabloului ar trebui să fie lenea: sofale și taburete moi pentru un trup leneș, covoare pentru picioare leneșe, culori șterse, mai mult întunecate și adormite, pentru ochi leneși, iar pentru un suflet leneș, nenumărate evantaie ieftine și tablouri mici atîrnate pe pereți, în care originalitatea execuției trece înaintea conținutului, măsuțe multe și policioare, încărcate cu tot felul de mărunțișuri absolut inutile și fără valoare, și în loc de perdele, cîrpe fără nici o noimă. Toate acestea, adăugate la frica de simetrie, de spațiu și de culorile vii, dovedesc, afară de lenea sufletească, și o pervertire a gustului. Katia zace tolănită pe canapea zile întregi și citește, mai ales romane și nuvele. Nu iese din casă decît o dată pe zi, după-amiază, ca să mă vadă.

De obicei, eu lucrez, iar Katia, înfofolită într-un șal, ca și cum i-ar fi frig, stă aproape de mine pe divan și tace. Fie pentru că

mi-e simpatică, fie pentru că m-am deprins cu vizitele ei repetate încă de pe cînd nu era decît o fetiță, prezența ei nu mă împiedică să-mi văd de lucru. Din cînd în cînd, mai mult mașinal, îi pun cîte o întrebare, la care ea îmi răspunde foarte scurt, iar dacă vreau să fac o pauză, mă întorc și mă uit la ea cum, dusă pe gînduri, răsfoiește vreo revistă medicală sau vreun ziar. Atunci îmi dau seama că expresia de încredere de altădată a dispărut de pe fața ei, rece acum, nepăsătoare și absentă, ca a călătorilor care mai au încă mult de așteptat pînă la sosirea trenului. E îmbrăcată ca și înainte, simplu și frumos, dar neîngrijit. Nu e greu să observi că și rochia, și pieptănătura au destul de pătimit de pe urma sofalelor și a șezlongurilor pe care stă întinsă zile întregi. Nu mai e nici curioasă, ca pe vremuri. Nu-mi mai pune întrebări, ca și cum ar fi trecut prin toate prin viață și nu mai așteaptă nimic nou.

Aproape de ora patru, începe să se audă mișcare în salon și în odaia de primire. E Liza, care s-a întors de la Conservator și a adus cu ea și cîteva colege. Se aud acorduri de pian, hohote de rîs, cineva își încearcă glasul. Din sufragerie vine zăngănit de farfurii: Egor pune masa.

— Rămîi cu bine, zice Katia. Astăzi n-am timp să-i văd și pe ceilalți. Îi rog să mă ierte. Vino pe la mine.

O conduc pînă în vestibul. Acolo mă măsoară din cap pînă-n picioare cu o căutătură severă și-mi spune înciudată:

— Slăbești întruna! De ce nu te cauți? O să trec pe la Serghei Feodorovici, să-l rog să vină să te vadă.

— Nu-i nevoie, Katia.

— Nu înțeleg ce păzește familia dumitale! Mai mare rușinea!...

Își îmbracă blana cu mișcări repezite și, în vremea asta, din părul ei pieptănat în grabă cad totdeauna cîteva agrafe. Dar n-are cînd să-și potrivească pieptănătura. De altfel, nici nu-i pasă. De aceea, neîndemînatică, își vîră cîrlionții sub căciuliță și pleacă.

Îndată ce intru în sufragerie, nevastă-mea mă întreabă:

— Parcă a fost Katia la tine. De ce n-a venit să ne vadă și pe noi? Mi se pare ciudat...

— Mamă! i se adresează Liza cu dojană în glas. Dacă nu vrea, las-o în plata Domnului. Doar n-o s-o rugăm în genunchi.

— Orice mi-ai spune, asta înseamnă desconsiderare. Să stea trei ceasuri în birou și să nu-și aducă aminte de noi... Dar, în definitiv, o privește!

Și Varia, și Liza o urăsc pe Katia. Eu, unul, nu înțeleg această ură și, fără îndoială, trebuie să fii femeie ca s-o înțelegi. Pun capul că printre cei o sută cincizeci de tineri pe care-i văd aproape

zilnic în sala de curs, ca și printre cei o sută de bărbați, de mult trecuți de tinerețe, cu care dau ochii în fiecare săptămînă, nu s-ar găsi măcar unul care să înțeleagă ura și disprețul față de trecutul Katiei, adică față de faptul că a rămas însărcinată fără să fie măritată, și față de copilul ei nelegitim. În același timp, nu-mi amintesc ca vreuna dintre femeile sau fetele pe care le cunosc să nu fi nutrit, conștient sau instinctiv, aceste sentimente. Și asta nu din pricină că femeia ar fi mai virtuoasă și mai pură decît bărbatul : virtutea și puritatea nu se deosebesc prea mult de viciu, dacă le încătușează spiritul cel rău. Fenomenul acesta eu mi-l explic prin starea de înapoiere a femeilor. Sentimentul de milă și mustrările de conștiință pe care le încearcă bărbatul din zilele noastre în fața unei nenorociri îmi vorbesc mult mai mult de cultură și de un nivel moral ridicat decît ura și disprețul. Femeia de astăzi e tot atît de plîngăreață și tot atît de aspră la suflet ca și cea din Evul Mediu. Și, după părerea mea, dau dovadă de multă înțelepciune cei care sfătuiesc femeile să se cultive și ele, ca bărbații.

Nevastă-mea o urăște pe Katia și pentru vina de a fi fost actriță, de a fi nerecunoscătoare, mîndră și excentrică, în fine, pentru un șir nesfîrșit de vicii și de păcate, pe care o femeie știe să le descopere totdeauna la altă femeie.

De obicei, împreună cu noi mai iau dejunul două sau trei colege de-ale Lizei și Aleksandr Adolfovici Hnecker, admirator și pretendent la mîna ei. Acest Hnecker e un tînăr blond, de cel mult treizeci de ani, de statură mijlocie, foarte gras și foarte lat în umeri, cu favoriți roșcați în dreptul urechilor și cu o mustăcioară pomădată, care face ca fața lui plină și rotundă să semene cu a unui manechin. Umblă îmbrăcat cu un surtuc foarte scurt, cu vestă colorată, cu pantaloni în carouri mari, foarte largi sus și foarte strîmți jos, și cu ghete galbene fără tocuri. Are ochi bulbucați, de rac, cravata lui aduce și ea cu un gît de rac și am impresia că toată făptura acestui tînăr miroase a supă de raci. Vine la noi în fiecare zi, dar nimeni dintre noi nu știe din ce neam se trage, ce studii are și din ce trăiește. Nu cîntă nici din gură, nici la vreun instrument, totuși are nu știu ce legături și cu cantoul, și cu muzica. Vinde piane, dar ale cui sînt și cui le vinde, nici asta nu se știe. Se duce adeseori la Conservator, cunoaște personal toate celebritățile și la toate concertele are nu știu ce rol de administrator. Discută cu multă competență probleme de muzică și, după cît am observat, toată lumea e de părerea lui.

Oamenii bogați au totdeauna în jurul lor tot felul de linge-blide. Tot așa se întîmplă și cu științele și artele. Cred că

nu există pe lume știință sau artă care să fie scutită de prezența unor „corpuri străine", cum ar fi, de pildă, domnul Hnecker! Eu nu sînt muzician și se prea poate să greșesc în privința acestui Hnecker, pe care, de altfel, nici nu-l cunosc destul de bine. Dar prea mi se par suspecte și competența lui, și demnitatea cu care se așază lîngă pian și ascultă cînd cîntă cineva.

Oricît de nobil și de cult ai fi, dacă ai însă o fată de măritat, nu ești deloc scutit de atmosfera aceea meschină, de mahala, pe care o introduc în casa și în sufletul dumitale întîi curtea pretendentului, apoi peținul și nunta. Eu, de pildă, nu mă pot împăca pentru nimic în lume cu aerul acela de sărbătoare, pe care îl arborează nevastă-mea de cîte ori îl avem la masă pe Hnecker, și nici cu sticlele de Lafitte, porto și xeres, pe care le pune pe masă numai pentru el, ca să-l convingă de viața de belșug și de lux pe care o ducem! Nu-mi place nici rîsul nenatural, sacadat, al Lizei, pe care l-a învățat la Conservator, nici felul ei de a-și miji ochii cînd vin la noi bărbații. Dar, mai ales, mi-e cu neputință să înțeleg un lucru: ce caută în fiecare zi în casa mea și de ce mănîncă în fiecare zi cu mine o ființă care e cu totul străină de obiceiurile mele, de profesia mea, de toată rînduiala vieții mele și care nu are nimic comun cu felul de a fi al oamenilor care îmi sînt dragi? Nevastă-mea și slugile șușotesc în taină că omul ăsta ar fi „un mire", eu însă nu pot să mă împac cu prezența acestui om în casa mea. Persoana lui îmi provoacă aceeași nedumerire pe care mi-ar provoca-o, de pildă, un zulus, dacă cineva l-ar așeza alături de mine la masă. De asemenea, mi se pare ciudat și faptul că fata mea, pe care m-am deprins s-o consider ca pe un copil, s-a îndrăgostit de cravata asta, de ochii ăștia, de obrajii ăștia puhavi...

Înainte îmi plăcea ora dejunului sau, în cazul cel mai rău, mă lăsa indiferent. Acum însă mă plictisește și mă exasperează. De cînd sînt Excelență și decan de facultate, familia mea a găsit de cuviință, nu știu de ce, să schimbe și lista de bucate, și obiceiurile noastre în ce privește masa. În locul mîncărurilor simple, cu care eram deprins încă de pe cînd eram student și medic, mi se servește acum supă pasată, în care înoată nu știu ce țurțuri albi sau rinichi cu sos de vin de Madeira. Celebritatea și gradul de general m-au lipsit pentru totdeauna de bucatele mele preferate: ciorba, plăcintele care făceau să-ți lase gura apă, friptura de gîscă cu mere și peștele cu coleașă. Tot ele mi-au răpit-o pe Agașa, servitoarea, o bătrînică bună de gură și plină de haz. Acum în locul ei servește la masă Egor, un nătîng și un îngîmfat, cu mănușă albă pe mîna dreaptă. Pauzele dintre feluri